

Душа на полотні

Народні традиції





Український рушник пройшов крізь віки і символізує чистоту почуттів, безмежну любов до своїх дітей, батьків, щедро простелений вірним друзям, гостям

Рушники умовно поділяються на побутові (ужиткові), обрядові (ритуальні) та подарункові.



Побутові рушники

Побутові рушники люди використовували для рук, обличчя та тіла, їх називали утирачі. Вони були вишиті, навіть не відбілені, з цупких ниток.

«Стирачі» – для посуду, стола, лав. Зі стирачем ходили корову доїти, поратися біля печі, ним накривали хліб чи діжу з тістом. Такі рушники могли прикрасити або не пишним візерунком, або витканими кольоровими смужками, мережками.

Покутники та кількові – для оздоблення стін і покутів, ними обвішували фотокартки, прикрашали картини, дзеркала.

Божники – були гордістю кожної родини. Ними прикрашали дорогі ікони. До них брали найкраще тонке полотно, гарно вибілене. Кожен, хто заходив до хати, одразу міг оцінити роботу жінок і дівчат, дивлячись на ці рушники.

Перед тим, як запросити гостя до столу, господиня вішала йому на плече чистий «утирач» лила на руки воду з кухлика.

«Вода в відеречку,-
Братуку вмийся,
Рушник на кілочку,-
Братуку втрися»-

співається в народній пісні про побутовий рушничок.

Для рушників спеціально на верстаті ткали полотно з півметра всього шириною, а в довжину, наприклад для образів, рушники могли бути й до 12 метрів. Тому з обох сторін рушника йдуть пружки. А теперішні рушники всі підрублені з одного краю, бо відрізані з фабричної тканини.

Відбілювали полотно так: спочатку мочили в ставку чи на річці, б'ючи прачем, а потім розстеляли похожими днями на траві під сонцем.

Обрядові та ритуальні рушники

Обрядових рушників було багато, на всі випадки довгого людського життя. Рушник завжди з людиною. Багато рушників використовується у весільному обряді. Довгими зимовими вечорами любовно вишивали дівчата сватальні, або плесові рушники, які призначалися для сватів. Рушниками перев'язували сватів на знак згоди на одруження, пов'язували молодих, виводили «на посад» на заручинах, прикрашали весільне гілце на дівич-вечорі, на рушник молоді ставали.

« Та ми з тобою на білому рушнику стояли,
Золоті перстеники міняли,»-

співалось в народній пісні. Бо найкращий свідок – то рушник, міцніший за всі печатки. Щоб пара жила заможна, під рушник підкладали срібні монетки.

Про рушник і сватання є багато пісень.

Дожинай, доню, та іди додому,
бо у тебе аж троє гостей,
аж троє гостей, всі старости,
Ой одні стали, аж за садками,
другі стали під ворітьми.
а треті стали під сіньми кіньми,
Що за садами – тим відказали,

що за воротами – тим слово дали,
під сіньми кіньми – тим рушники дали.

А в іншій пісні дівчина жде поради матері:

Ой ти, мати, порадице в хаті,
порадь мені, що людям сказати?
А чи мені рушники давати,
а чи мені іншого шукати.

А ця пісня про дівчину, що розгубилася й не знає що робити.
Дівчина Ганнуся журилася:

Я ще рушників не напряла,
А вже Василеві слово дала.
Ще й рушнички на верстаті,
А вже Василько сидить в хаті.

Раніше дівчата добре дбали про посаг. У кожній родині, де підростала дівчина, скриня мала поповнитися рушниками. Їх дбайливо оберігали, ними гордилися. Дівчина на виданні вишивала рушники, готуючи посаг.

«Не лінуйся, дівонько,
Рушники вишивати –

Буде чим гостей шанувати», -

вчила дочку мати. Кожна юна майстриня намагалася вишити для свого коханого рушник, який не був би схожий на вироби подруг, кожна дівчина мала свої секрети вишивки. А матері хотілося, щоб ішла селом добра слава про доньку із золотими руками. Дівчина, діждавшись сватів, висловлювала подяку матері обрядовою піснею «Та спасибі тобі, моя ненько»

Ритуальні рушники тримали в скрині. Всі речі в ній перекладалися сушеними травами, щоб пахло гарно, і зберігалось, бо найкращі речі завжди передавали дочкам.

З рушником та хлібом-сіллю приходили до породіллі ушановувати появу немовляти в родині. У рушник загортали новонароджену дитину .

На довгих рушниках опускали домовину в могилу. Для траурних подій ткали спеціальні рушники – довгі, вузькі, зі строгими смужками. На смерть готували рушники заздалегідь. Молодих неодружених дівчат ховали з рушниками, які ті вишивали для сватів.

Подарункові рушники

Ними вшановували дорогих гостей, дарували друзям, майстрам. Існував такий звичай дарувати колодязнику після закінчення роботи сорочку, відро, та рушник. Дарували майстру на згадку рушник, на якому піднімали сволок нової хати.

Прийняти рушник, цілували хліб – символізувало духовну єдність, злагоду глибоку пошану тим, хто їх виявляв. Цей звичай пройшов через віки та залишився доброю традицією і в наш час. Синам, відраджаючи їх у дорогу, у війсьکو, мати дарувала рушник зі словами: «Хай стелиться нам доля рушником!».

У цілому для українських вишиваних рушників характерні спільні ознаки. У нас, на Поліссі улюблені мотиви рушників – дерево життя та фігурки оберегів у чорних та червоних кольорах.



Кольори:

Червоний – кохання, вірність, радість життя, надія та любов, одруження.

Чорний – журба, зрада.

Зелений – людська доброта, весна, воскресіння природи, багатство рослинного світу.

Синій – спочинок.

Фіолетовий – повернення додому.

Жовтий – сонце, хліб, врожай, небесні світила.

Блакитний і синій – небо, повітря, вода.

Чорний з білим – подяка за охорону від злих сил.

Чорний та коричневий – символізує землю, її родючість.

Рушники бувають вишиті та виткані. Сировиною для виготовлення тканини є льон, коноплі, вовна, бавовна. Вишивають лляними, бавовняними, шовковими нитками. Які тільки прийоми вишивки, орнаменти й візерунки й візерунки не зустрінеш на українських рушниках! Відомі нам старовинні техніки вишивання, як «гладь», «хрестик», «вирізування», «виколювання», «гаптування», «мережка», «витинання». Часто на рушниках поєднували кілька технік.

Кожний рушник має свою історію і долю, за ним стоїть чиєсь життя, сльози, пісні, сподівання... Він пройшов крізь віки і нині символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до життя, рідної землі, родини.

Всі разом докладемо зусиль до того, щоб зберегти та примножити традиції вишивання рушників – частина світової культури бо вони мають не тільки практичне використання, а викликають велику естетичну насолоду, вони є символом краси та духовності українського народу, його приналежності до рідної землі – України.

(Українці: Свята. Традиції. Звичаї, 2004 . – 237 с.,
Фотографії вишитих рушників вишивальниці з с.
Кідри Кібиш Галини Павлівни.)